

THEORY OF UPBRINGING AND MORAL VALUES IN EARLY PRIMARY SCHOOL AGE: AN AUTHORIAL MODEL FOR SUSTAINABLE FORMATION OF VIRTUES

Avi Abner

Burgas State University "Prof. Dr. Assen Zlatarov", Bulgaria, avi.abner707@gmail.com

Abstract: The formation of moral resilience in students of primary school age necessitates an educational approach that integrates cognitive, emotional, and volitional experiences into a coherent inner progression. The present study applies an original pedagogical methodology, constructed upon a model comprising three interrelated components: cognitive (consent of the mind), emotional (consent of the heart), and behavioural (consent of the will), which structure the internal process of moral awareness and the gradual formation of stable virtues. The experimental intervention was conducted in a non-formal educational setting, fostering more authentic emotional engagement and heightened participant activity. A total of 100 students from Year 3 and Year 4 were involved, divided into experimental and control groups. These students were engaged in morally significant pedagogical situations, carefully selected in accordance with their developmental sensitivity, empathic maturity, and cognitive capacity. The non-formal context enabled the moral values to transcend the boundaries of formal instruction, becoming integrated into real-life social actions based on personal choice and internal conviction. Statistical analysis revealed a significant improvement across the three main dimensions of moral development within the experimental group: moral awareness, emotional sensitivity, and readiness for moral action. In contrast, the control group showed no notable change between pre-test and post-test results. The findings confirm the effectiveness of the proposed pedagogical model as a practical tool for developing value orientation through internal engagement, experiential learning, and personal moral responsibility, consistent with contemporary perspectives on holistic moral education.

Keywords: moral education, early school age, educational methodology, value orientation, cognitive component, emotional sensitivity, volitional action, inner engagement, holistic approach, pedagogical experiment

ТЕОРИЯ НА ВЪЗПИТАНИЕТО И ПРАВСТВЕНИТЕ ЦЕННОСТИ В НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ: АВТОРКИ МОДЕЛ ЗА УСТОЙЧИВО ИЗГРАЖДАНЕ НА ДОБРОДЕТЕЛИ

Ави Абнер

Бургаски държавен университет „Проф. д-р Асен Златаров“, България, avi.abner707@gmail.com

Резюме: Формирането на нравствена устойчивост у учениците в начална училищна възраст изисква възпитателен подход, който интегрира познавателни, емоционални и волеви преживявания в цялостна вътрешна последователност. В представеното изследване е приложена авторска методика, изградена върху модел с три взаимосвързани компонента – когнитивен (съгласие на ума), емоционален (съгласие на сърцето) и поведенчески (съгласие на волята), които структурират вътрешния процес на нравствено осъзнаване и постепенно изграждане на устойчиви добродетели. Експериментът е реализиран в неформална образователна среда, което създава условия за по-автентична емоционална ангажираност и повишена активност на участниците. В него участват 100 ученици от трети и четвърти клас, разпределени в експериментална и контролна група, включени в морално значими педагогически ситуации, подбрани с оглед на възрастовите им особености, емпатийна зрялост и познавателен капацитет. Неформалният контекст на възпитателното взаимодействие позволява преживяването на ценностите да излезе извън рамките на формалното обучение и да бъде интегрирано в реални социални действия, основани на личен избор и вътрешна убеденост. Анализът на резултатите показва статистически значимо повишаване на трите основни измерения на нравственото развитие в рамките на експерименталната група: нравствена осъзнатост, емоционална чувствителност и готовност за морално действие. Докато в контролната група не се наблюдават значителни изменения между входните и изходните нива, в експерименталната група е отчетена устойчива положителна динамика, което свидетелства за ефективността на прилаганата методика. Изследването потвърждава ефективността на възпитателния модел като приложим инструмент за изграждане на ценностна ориентация чрез вътрешна ангажираност, преживяване и личен избор, съответстващ на съвременните педагогически разбирания за холистичен подход във възпитанието.

Ключови думи: нравствено възпитание, начална училищна възраст, възпитателна методика, ценностна ориентация, когнитивен компонент, емоционална чувствителност, волево действие, вътрешна ангажираност, холистичен подход, педагогически експеримент

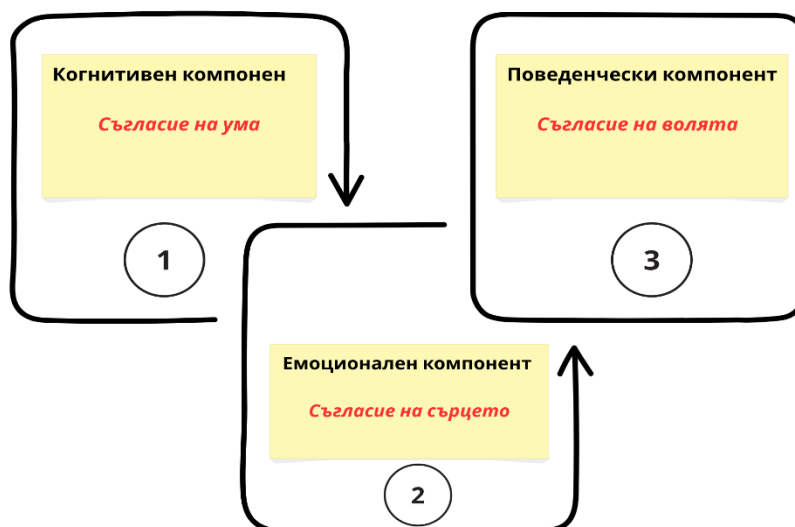
УВОД

Съвременното образование е призвано да съдейства за изграждането на морално устойчиви личности. Началната училищна възраст представлява особено значим етап, в който се полагат основите на ценностната ориентация, а детето формира първите си вътрешни ориентири за добро, отговорност и принадлежност. В този възрастов период педагогическата намеса изисква дълбоко познаване на вътрешния свят на ученика и умение за възпитателна деликатност, съчетана със стабилна методическа последователност. Публикации в международното образователно пространство подчертават нарастващата роля на възпитанието в добродетели като част от стратегическите цели на началното образование (Virtues, 2022). Все по-актуални стават онези подходи, които създават условия ценностите да се интернализират в детската личност чрез преживяване, идентификация и активна позиция. Това изисква среда, в която ученикът да се чувства сигурен, уважаван и насърчен да прави нравствени избори в реални ситуации от училищния и социалния живот. В съвременното изследователско поле ясно се очертава и необходимостта възпитателните усилия да се изграждат върху интеграцията между когнитивни, емоционални и поведенчески компоненти, което съответства на холистични модели за формиране на ценностна ориентация (Colley, 2017); (Nnajiogor, 2023). Така възпитанието престава да бъде еднопосочен процес на предаване на норми и се превръща в динамична комуникация между възпитателя и ученика такава, която уважава личната автономия и насърчава вътрешната ангажираност.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Нравственото възпитание в начална училищна възраст заема основно място в теорията на възпитанието, тъй като поставя началото на изграждането на ценностната система на детето. Именно в този ранен етап от развитието се формират първите разбирания за добро и зло, за справедливост, честност и отговорност. В актуалния дискурс на международната педагогическа наука особено внимание се отделя на възпитанието в ценности като стратегически приоритет в началното образование. Изследването на Минакши Бансал акцентира върху изграждането на образователна среда, в която водеща роля имат етичната чувствителност, личната отговорност и обществената ангажираност на ученика (Bansal, 2024). Настоящата разработка представя авторска концепция, която надгражда тези виждания чрез създаването на педагогическа методика със стратегическа насоченост към формиране на нравствени добродетели. Разработеният модел е изграден върху три основни компонента, които съответстват на три равнища на вътрешното нравствено формиране: познавателно, емоционално и поведенческо. Всеки компонент е свързан с конкретен вид съгласие, което се реализира чрез вътрешна личностна нагласа - съгласие на ума (когнитивно осмисляне), съгласие на сърцето (емоционално съпреживяване) и съгласие на волята (съзнателно нравствено действие). Тази вътрешна последователност осигурява прехода от абстрактно нравствено знание към лична ценностна позиция и устойчиво поведение. Така ценността не се въвежда формално, а се интернализира постепенно, като лична позиция и основа за морално поведение. Предложената концепция съответства на основни педагогически принципи, застъпени както в съвременната международна литература, така и в българската педагогическа традиция. Общият извод е, че ценностите не могат да бъдат предадени ефективно единствено чрез обяснение, а следва да бъдат преживени, осмислени и избрани. Изводите на Бансал в това отношение допълват и утвърждават вижданията на Сийка Чавдарова, която акцентира върху интериоризацията като ключов механизъм за превръщане на нравственото знание в устойчиво личностно качество. Според Чавдарова, възпитанието в ценности не се разглежда като допълнение към обучението, а като негова същностна част и водещ принцип в теорията на възпитанието (Чавдарова-Костова, 2018). Авторската методиката на д-р Ави Абнер представлява цялостен възпитателен модел за изграждане на нравствени ценности у ученици от начална училищна възраст. Тя съчетава теорията на възпитанието с практическа педагогическа дейност, като поставя акцент върху тристепенен вътрешен процес. Учениците не са пасивни получатели на информация, а активни участници в собственото си нравствено изграждане. Целта на методиката е ценностите да придобият личен смисъл за ученика и постепенно да се превърнат в устойчиво поведение, водено от вътрешна убеденост.

Фигура 1. Авторски възпитателен модел на д-р Ави Абнер

Източник: Фигурата е авторска, създадена от д-р Ави Абнер. Всички права са запазени.

ЕТАП 1: Когнитивен компонент (съгласие на ума) - Учениците осмислят нравствената ценност чрез познавателна дейност. На този етап възпитателният процес е насочен към въвеждане и разбиране на съответната нравствена ценност. Учителят представя конкретен казус, кратка притча, литературен откъс и морална дилема, която да провокира размисъл върху съдържанието на добродетелта (напр. честност, справедливост, съпричастност). Учениците се насърчават да задават въпроси, да правят сравнения, да търсят различни гледни точки и да формулират смисъла на разглежданата ценност. Работи се основно чрез дискусия, логически анализ и морални примери. Учениците осмислят нравственото съдържание, разграничават понятието от противоположното му (напр. честност - лъжа), и започват да го разпознават в житейски ситуации.

ЕТАП 2: Емоционален компонент (съгласие на сърцето) - Учениците преживяват ценността емоционално, за да я осмислят от лична позиция. Този етап е свързан с изграждането на емоционална връзка между ученика и моралната идея. Възпитателната ситуация включва ролеви игри, емоционално-етични дилеми, дискусии „от първо лице“ („Как бих се почувствал, ако...?“), визуални материали, детски илюстрации, кратки филмчета и художествени образи. Учениците освен че трябва да разберат кое е правилно, те трябва и да съпреживеят ситуацията и да осъзнаят вътрешното въздействие на постъпката – както върху себе си, така и върху другите. Създава се лична идентификация с ценността, повишава се емпатията, а нравственото знание започва да преминава от теоретично към преживяно.

ЕТАП 3: Поведенчески компонент (съгласие на волята) - Учениците правят самостоятелен нравствен избор и прилагат ценността в действие. На този етап се преминава към практическо прилагане на добродетелта. Учениците избират и реализират конкретна нравствена постъпка, която да отразява разглежданата ценност. Това може да бъде: добър жест към съученик, участие в училищна инициатива, изпълнение на обещание или социална мисия в класната стая и извън нея. Педагогът има подкрепяща роля, като той наблюдава, насърчава, задава въпроси след действието („Как се почувствахте?“) и подпомага личната рефлексия. Учениците предприемат нравствени действия по собствена воля, което свидетелства за вътрешна ангажираност и преминаване от знание към поведение.

Фигура 1. Визуални материали

Източник: Визуалните материали са авторски и са създадени от д-р Ави Абнер. Всички права са запазени.

РЕЗУЛТАТИ

С цел да бъде емпирично проверено въздействието на авторската методика „Пътят на трите вътрешни съгласия“, бе проведено педагогическо изследване с участието на 100 ученици от начална училищна възраст (3. и 4. клас). Учениците бяха разпределени в две групи: експериментална група (3.а и 4.а клас) и контролна група (3.б и 4.б клас), като всяка паралелка включваше по 25 ученици (общо 50 ученици във всяка група). Преди началото на прилагането на методиката бе проведена входяща диагностика с цел установяване на равнището на нравствена осъзнатост, емоционална чувствителност и готовност за морално действие. Началните резултати показаха сходни нива между двете групи, без статистически значима разлика. Прилагането на методиката в експерименталната група се осъществи в неформална среда извън класната стая. Този избор бе мотивиран от желанието да се създаде среда, в която ученикът да се почувства освободен от обичайната учебна структура и да участва активно в морално-ангажиращи ситуации. Неформалната среда позволи по-естествено преживяване на разглежданите нравствени теми, както и по-свободна емоционална изява и лична ангажираност. Педагогическите ситуации бяха изградени по логиката на трите вътрешни съгласия: когнитивно разбиране, емоционално съпреживяване и волеви избор. След края на експерименталния цикъл бе проведена изходна диагностика. Количественият анализ показва значимо подобрение в експерименталната група:

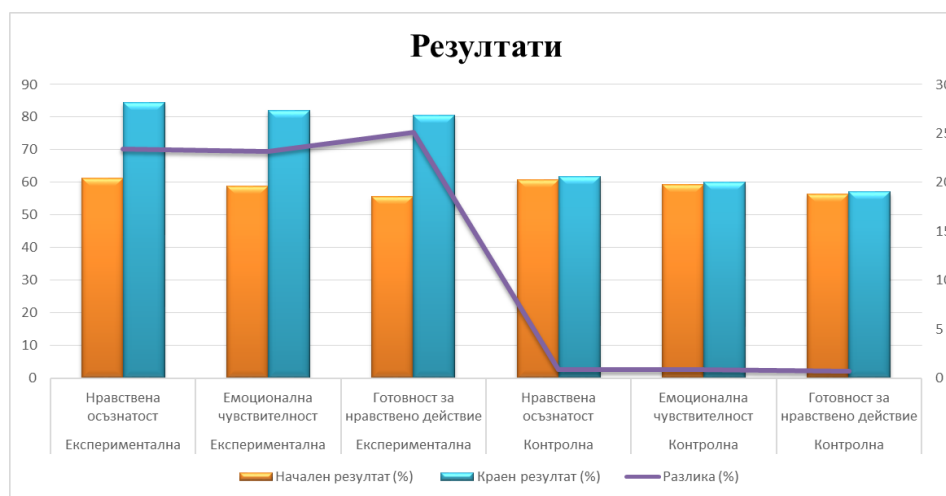
Фигура 3. Таблица с резултатите от изследването

Показател	Начален резултат (%)	Краен резултат (%)	Промяна (%)
Ниво на нравствена осъзнатост	61.2	84.6	23.4
Емоционална чувствителност към морални ситуации	58.9	82.1	23.2
Готовност за нравствено действие	55.6	80.7	25.1

Източник: Таблицата е авторска и е създадена от д-р Ави Абнер. Всички права са запазени

В контролната група не се наблюдаваха съществени отклонения между началните и крайните резултати, което потвърждава ефективността на приложената методика. Статистическият анализ с помощта на t-тест за зависими извадки потвърди наличието на значима разлика между входните и изходните резултати в експерименталната група ($t(49) = 9.47$, $p < 0.001$). Разликата между експерименталната и контролната група също бе статистически значима ($t(98) = 8.88$, $p < 0.001$). Качественият анализ на наблюденията разкри повишено участие на учениците в дискусии, по-задълбочена аргументация при нравствени дилеми, повишена способност за морална рефлексия и по-често предприемане на инициативи с нравствена насоченост. На базата на емпиричните данни може да се заключи, че методиката „Пътят на трите вътрешни съгласия“ подпомага устойчивото изграждане на нравствени добродетели чрез вътрешна интеграция между знание, емоция и поведение. Възпитателният процес постига познавателни резултати и съдейства за формиране на лична морална позиция и активно нравствено поведение в училищна и социална среда.

Фигура 4. Анализ на резултатите от изследването

Източник: Фигурата е авторска и е създадена от д-р Ави Абнер. Всички права са запазени

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящото изследване се вписва в нарастващия академичен интерес към интердисциплинарните модели на нравствено възпитание в начална училищна възраст, като предлага методическа концепция, която надхвърля традиционните бинарни разделения между обучение и възпитание. Въз основа на интегрирането на когнитивния, емоционалния и волевия компонент в целенасочена възпитателна методика, разработката адресира един от съществените дефицити, открити в съвременната педагогическа литература, а именно липсата на вътрешна свързаност между моралното знание, личната нагласа и поведенческия избор (Glanzer, 2022). Тази вътрешна триада се основава на изследователски основания, залегнали в трудовете на автори като Дарсия Нарваес, които настояват, че моралната компетентност не може да бъде редуцирана до знание или поведение, а изисква дълбоко вътрешно участие, афективна зрялост и възможност за автономен избор (Narvaez, 2023). Анализът на Лари Нучи, Робин Илтен-Джи подчертава, че възпитателните модели, които не се основават на вътрешната мотивация на детето, водят до повърхностно възприемане на нравствените норми и възпрепятстват процеса на тяхното дълбоко личностно усвояване (Nucci, N., Ilten-Gee, R, 2021). В тази връзка приложената в изследването методика, основана върху тристепенен процес, представлява педагогически отговор на необходимостта от цялостен и дълбоко осмислен подход към моралното възпитание. Следователно, въз основа на представените емпирични резултати и актуалните педагогически теории, методиката „Пътят на трите вътрешни съгласия“ отговаря на съвременните изисквания за ефективно нравствено възпитание и допринася за развитието на теорията на възпитанието както в научен, така и в приложен план.

ЛИТЕРАТУРА

- Bansal, M. (2024). *Ethics and Value Based Education: Reimagining Japan's School System*. California city : Notion Press, ISBN-13: 979-8894468631.
- Colley, D. (2017). *Attachment and Emotional Development in the Classroom*. Jessica Kingsley Publishers, ISBN-13: 978-1785921346.
- Glanzer, P. (2022). *The Dismantling of Moral Education: How Higher Education Reduced the Human Identity*. Lanham : Rowman & Littlefield Publishers, ISBN-13: 978-1475864953.
- Narvaez, D. (2023). *The Evolved Nest: Nature's Way of Raising Children and Creating Connected Communities*. California city : North Atlantic Books, ASIN - B0BGM9QDFB.
- Nnajifor, N. (2023). *Guide to moral values for early years*. London city : Independently published, ISBN-13: 979-8866020980.
- Nucci, N., Ilten-Gee, R. (2021). *Moral Education for Social Justice*. New York : Teachers College Press, ISBN-13 : 978-0807765623.
- Virtues, J. C. (2022). *A Framework for Character Education in Schools (Revised Edition)*. University of Birmingham: <https://www.jubileecentre.ac.uk/1606/character-education/framework>.

Чавдарова-Костова, С. (2018). *Педагогика: 3-то допълнено и преработено издание.* . София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, ISBN 9789540743288.